

Thiepval - minnet av en katastrof

Det var den sommaren. Jag var arton år, låg på stranden och läste Robert Graves *Goodbye to All That*. När Första Världskriget bröt ut anmälde sig den unge studenten Robert Graves genast. Han lämnade England och stationerades i Flandern. Han blev sårad av granatsplitter i ena lungan vid det stora slaget vid Somme i juli 1916, överlevde nätt och jämt, återvände till kriget och blev sedan en av de första som i romanform beskrev helvetet i Flanders lera. Boken är en slags självbiografi och en stor del av den skildrar erfarenheterna från skyttegravskriget, med stor detaljrikedom och så upplevelsenära att jag då och då hukade bakom sanddynerna i Skanör, där jag satt och läste.

Jag blev riktigt gripen av romanen och av Första Världskriget, detta fyra års stillastående krig. Två kulturer tog strupgrepp på varandra, dödade varandras ungdomar och släckte ljuset för all den utveckling som 1800-talet givit. Denna totala och gagnlösa slutpunkt håller sitt grepp om min fantasi än i dag. Jag slukade sedan flera andra böcker om samma plats och samma tid, exempelvis Sigfried Sassoon, *Memoirs of an Infantry Officer*, Erich Maria Remarque, *På västfronten intet nytt*, Edmund Blunden, *Undertones of War* och Rebecca West, *The Return of the Soldier*. Jag läste Wilfred Owens dikter om och om igen.

Fascinationen över krigets fasor handlar nog om två saker, om en slags existentiell stöt, att komma så nära ett stort ögonblick i historien, att själv vilja vara med i farans ögonblick, att få njuta av civilisationen och av livet när det står som mest i fara, och om att få önska och vilja verka för att det aldrig ska hända igen. Så fungerar första världskriget för mig.

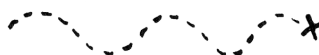
I staden **Albert**, några mil väster om motorvägen mellan **Paris** och **Bryssel** har nyligen öppnats ett museum om Första Världskriget. Man går in i kyrkan mitt i staden och följer en gång ner i underjorden. Vandrar sedan genom flera hundra meter gångar under staden där montrar noggrant presenterar krigets historia med ett oändligt antal artefakter – vapen, uniformer, persedlar, foton, kartor, exempel på vad man åt, drack, roade sig med, lyssnade på, läste, skrev, ja ungefär som om man hållt ut innehållet i ett pojkrum 1914, allt sådant som gick att trycka ner i en ryggsäck – speciellt från stridigheterna vid denna plats i Flandern. Där nere trängs storögda engelska skolbarn med äldre vuxna som har tårar i ögonen och minns en stupad eller sårad släkting vars historia nu blir så närvarande och möjlig att nästan ta på.

Kyrkan i Albert vann en viss berömmelse under stridigheterna 1914-18. På toppen av kyrktornets spira står en jättelik staty av Mariamodern som triumferande håller Jesusbarnet högt upp i luften. Tidigt i kriget träffades den statyn av tyska granater, den föll åt sidan och hängde sedan kvar och dینگlade i endast några få stag. Man sa att när Mariabilden faller till marken, då är kriget slut. Nu är hon förgylld och tronar åter igen på den högsta toppen i Albert.

I juli 1916 var engelsmännen egentligen inte redo för en storoffensiv, men under våren och tidiga sommaren hade fransmännen lidit ofantligt stora förluster vid Verdun betydligt längre österut vid fronten och man kände sig nu tvungna att avlasta och bidra till ett motdrag mot den tyska armén. De brittiska förbanden bestod mestadels av frivilliga. Man var organiserade i enheter där soldaterna kände varandra. De kom från samma by eller trakt i England, de var studenter från samma universitet, eller tillhörde en gemensam yrkeskår. De var hoppfulla, ja ganska säkra på att vinna innan dagen var slut. Själva offensiven föregicks av en veckas artilleribeskjutning.

Tanken var att de tyska försvarslinjerna skulle förstöras, all taggtråd skulle skjutas sönder så att det skulle vara möjligt för de brittiska soldaterna att bara vandra över Ingenmansland och erövra fiendens positioner. Mängder av artilleripjäser hade körts fram och det sägs att bombardemanget kunde höras ända till bondgårdarna i södra England, femton mil bort.

När sedan regemente efter regemente av soldater avancerade, kröp upp ur sina skyttegravar och marscherade i ordnade formationer framåt, ackompanjerade av säckpipor, hade de tyska soldaterna redan kommit upp ur sina väl nergrävda försvar och bemannat maskingevären.

Enkelt mejade de ner sina motståndare. Den brittiska armén led sina största förluster någonsin den dagen. 60.000 man förlorade, varav en tredjedel stupade. På en och samma dag. Britternas överbefälhavare, general Douglas Haig, hade varit alltför ambitiös. Engelsmännen saknade massor. De saknade erfarna officerare och vana vid den här sortens krigföring. Soldaternas entusiasm räckte inte till. De saknade artilleri som hade genomslagskraft nog att slå igenom de tyska försvarslinjerna. Det sägs att 30% av granaterna var blindgångare. Dessutom hade det inte gått att dölja förberedelserna inför slaget. Tyskarna visste vad som väntade och hade till och med klart för sig tidpunkten för anfallet. Och taggtråden hängde kvar och stoppade varje försök till att röra sig snabbt och effektivt på väg över Ingenmansland. Offensiven var ett enda stort misslyckande.

Svårast var det vid byn och kullen **Thiepval** strax nordost om Albert. Den kullen var ett naturligt försvarsverk. Under lång tid hade tyskarna arbetat på att förstärka försvaret just där. Och ändå skulle den kullen erövras. Det tog ända till början av oktober samma år innan allt motstånd var besegrat och britterna med hjälp av australienska soldater kunde använda utsikten från kullen som en fördel vid fortsatta strider.

Det är en vacker trakt i våra dagar, påminnande om Österlen i Skåne. Men man ryser vid tanken på vad som utspelades här för hundra år sedan. När man kör norrut ut ur Albert ser man där borta på kullen står ett monument. Det är där, i vad som återstår av byn Thiepval, som den brittiska regeringen år 1932 bestämde sig för att bygga ett minnesmärke efter slaget och slagen vid Somme, det största av alla minnen i tegel och betong som ska hedra soldaterna som stupade i skyttegravskriget 1914-18. Sir Edwin Luytens hette arkitekten som ritade detta monument som är 45 meter högt, synligt över hela nejden, som hedrar minnet av 73.367 stupade brittiska och sydafrikanska män som föll mellan juli 1915 och mars 1918 och som inte har en känd grav. Deras namn är ingraverade i monumentets sexton pelare, långa rader av namn i alfabetisk ordning. Mitt i byggnaden, under de höga valven stor en gjuten kistformation med en inskription, Rudyard Kiplings berömda ord, *Their name liveth for evermore*.

Platsen är stämmingsfull och på alla sätt gripande. Med lite inlevelseförmåga och med hjälp av kartor, bilder och berättelser är det inte svårt att föreställa sig vad som utspelades i dessa trakter för två-tre generationer sedan. Vid ingången till monumentet finns nu sedan 2004 ett besöks- och studiecentrum som tillhandahåller allt som behövs för att i detalj sätta sig in i slaget vid Somme i juli 1916. Man kan sedan, vilande mot en av pelarna vid monumentets fot och med blicken riktad över nejden och med raden av franska kors och brittiska gravstenar närmast, lyssna till någon i sällskapet som läser högt Wilfred Owens, Anthem for *Doomed Youth*, skriven strax innan han själv stupade en av de sista dagarna av kriget i november 1918:

What passing-bells for these who die as cattle?

Only the monstrous anger of the guns. Only the stuttering rifles' rapid rattle

Can patter out their hasty orisons.

No mockeries now for them; no prayers nor bells;

Nor any voice of mourning save the choirs, –

The shrill, demented choirs of wailing shells;

And bugles calling for them from sad shires.

What candles may be held to speed them all?

Not in the hands of boys but in their eyes

Shall shine the holy glimmers of goodbyes.

The pallor of girls' brows shall be their pall;

Their flowers the tenderness of patient minds,

And each slow dusk a drawing-down of blinds.

Thomas Sewerin

